

Davor Mlinarič

»Vzemi Almin žolč!«

Alma M. Karlin in njeni domovi v Celju skozi arhivsko gradivo

MLINARIČ, Davor, mag. zgodovine, kustos,
Pokrajinski muzej Celje, Trg celjskih knezov 8,
SI-3000 Celje, davor.mlinaric@pokmuz-ce.si

930.25:929Karlin A.
929Karlin A.

»VZEMI ALMIN ŽOLČ!«

*Alma M. Karlin in njeni domovi v Celju skozi
arhivsko gradivo*

Pričujoči članek na podlagi ohranjenega in do zdaj poznane arhivskega gradiva poskuša odgovoriti na vprašanja o domovih Alme M. Karlin v Celju: vila v Zagradu, rojstna hiša na Ljubljanski cesti in posest v Pečovniku. Poleg ohranjenega arhivskega gradiva so povedne zlasti besede, ki jih je v svojih delih zapisala Alma sama. Iz teh zapisov izvemo Almino plat zgodbe, zakaj je morala zapustiti rojstno hišo v mestu. Vilo Beli slon je pridobila marca 1939 na podlagi menjalne pogodbe in jo avgusta 1949 prodala. Posest v Pečovniku pa je kupila avgusta 1933 in jo nato leta 1936 prodala Thei Schreiber Gam(m)elin, v letu 1948 pa jo zapustila v svoji poslednji volji. Vendar Thea kot tuja državljanka ni imela pravne podlage, da bi lahko postala lastnica hiše v Pečovniku. V iskanju rešitve sta zaupali napačnim ljudem in ostali brez lastništva. Kar je vodilo v več letni sodni boj, kjer je sodišče naposled razsodilo v Theino korist.

Ključne besede: Alma M. Karlin, posestnica, Celje, Thea Gammelin

MLINARIČ, Davor, MA History, Curator, Celje
Regional Museum, Trg celjskih knezov 8, SI-3000
Celje, davor.mlinaric@pokmuz-ce.si

930.25:929Karlin A.
929Karlin A.

“TAKE ALMA'S BILE!”

*Alma M. Karlin and her homes in Celje through
archival material*

The present article, based on the archival material that has survived and is still known, attempts to answer questions about Alma M. Karlin's homes in Celje: the villa in Zagrad, the birth house on Ljubljanska cesta and the property in Pečovnik. In addition to the archival material that has been preserved, the words written by Alma herself in her works are particularly noteworthy. From these notes we learn Alma's side of the story, why she had to leave her birth house. It acquired the White Elephant Villa in March 1939 under a contract of exchange and sold it in August 1939. She bought the property in Pečovnik in August 1933, sold it to Thea Schreiber Gam(m)elin in 1936 and left it in her will in 1948. However, as a foreign national, Thea had no legal basis to become the owner of the house in Pečovnik. In their search for a solution, they trusted the wrong people and were left without ownership. This led to a years-long court battle, where the court finally ruled in Thea's favour.

Key words: Alma M. Karlin, landlady, Celje, Thea Gammelin

Splošna javnost in tudi muzejski delavci opažamo naraščajoč trend zanimanja za teme, ki se navezujejo na Almo M. Karlin. Seveda to zanimanje ni naključno, pač pa je rezultat številnih dejavnikov. Eno takšno področje zanimanja je povezano z njenim domom oziroma hišami v njeni lasti. Nema-lokrat obiskovalci Pokrajinskega muzeja Celje, kjer je v pritličju Stare grofije na ogled stalna razstava, posvečena ravno njej, vprašajo, kaj se je zgodilo s hišami, v katerih je živela Alma. Večini je poznano dejstvo, da je bila njena rojstna hiša na Ljubljanski cesti močno poškodovana v drugi svetovni vojni. Manj pa jim je poznano, kaj se je zgodilo z vilo Beli slon v Zagradu in hišico v Pečovniku. Tematike njenih celjskih bivališč se je pred leti dotaknila tudi Marija Počivavšek v prispevku, objavljenem v Alminih mejah in marginah, ki predstavlja dobro izhodišče za nadaljnje raziskovanje. Poleg omenjenega prispevka pa so pri razumevanju dogajanja v tistem času dragoceni tudi zapiski, ki nam jih je zapustila Alma sama, arhivsko gradivo iz Zgodovinskega arhiva Celje ter podatki, pridobljeni iz zemljiške knjige. Pri njenih zapisih izstopa z informacijami bogato v slovenščino še neprevedeno in neobjavljeno besedilo, ki ga je v nemškem izvirniku objavila in izdala Jerneja Jezernik.¹ To gradivo je bilo v Almini zapuščini Ms1872, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, pomešano med drugim gradivom. Po mnenju Jerneje Jezernik spada k *Mojim zgubljenim topolom* (*Dann geh ich in den grünen Wald – Meine Reise zu den Partisanen*), v čas pred tem, kjer se knjiga začne. Izmed arhivskega gradiva pa so povedni zapuščinski spis po pokojni Almi ter ohranjene kupne in menjalne pogodbe. Poglejmo, kaj nam o tej zadevi povejo Alma in ohranjeni zgodovinski viri.

»Zapuščam vse, moje premočje, kakor tudi moje nepremično imetje, vilo v Zagradu 36 in posestvo Pečovnik 46, ki ga je leta 1936 od mene odkupila Thea Schreiber–Gammelin, ki pa na njo ni moglo biti prepisano, ravno tej Thei Schreiber–Gammelin kot odškodnino za njeno več kot 16 letno neplačano delo zame, ko me je oskrbovala itd. Vse, kar je moje, pripada njej, tudi moja dela.«²

¹ Karlin, Dann geh ich. Za vso pomoč in informacije se zahvaljujem Jerneji Jezernik.

² SI ZAC/0611, a. š. 167, O 899/52, Zapuščinski spis Alma Karlin, Moja poslednja volja.

Tako se glasi poslednja volja Alme M. Karlin, zapisana 10. decembra 1948. Ta dokument je odlično izhodišče za raziskovanje problematike, saj izvemo, da sta bili leta 1948 obe hiši v lasti Alme M. Karlin. Podatek, da je posestvo Pečovnik 46 leta 1936 Thea odkupila od Alme, je celo pomenljivejši od preostalega zapisa. Ta odkup nam Alma tudi opiše v poglavju »Thea postane veleposestnica« v *Popotnih dnevnikih 1934–1936*.³ Kakor bomo videli, sta ta informacija in tudi celotna poslednja volja odigrali ključno vlogo pri poznejših pravnih zadevah.

Vila Beli slon, Zagrad

Vseeno pa se naša pripoved ne začne z Almino poslednjo voljo, pač pa kaki dve desetletji prej. Sama pravi, da ne ve točno, kdaj je prišla na radar Gestapa, vendar so se nekakšne temne slutnje začele pojavljati jeseni leta 1938. Takrat jo je k sebi poklical Ivo Šubič,⁴ vodja celjskega mestnega urada, in ji v pogovoru dejal, da zaradi širitve ceste name-ravajo porušiti njeno rojstno hišo na Ljubljanski cesti.⁵ Alma je temu seveda nasprotovala. Poudarila je, da je promet mogoče preusmeriti, poleg tega pa je opozorila na dejstvo, »da sem končno poskrbe-la, da je ime mojega rojstnega mesta postalo znano po vsem svetu in da v drugih državah ni v navadi, da bi rušili rojstno hišo znanega pisatelja.«⁶ Njeni argumenti so naleteli na gluha ušesa. Sicer sama pravi, da je bil Šubič zelo vljuden, vendar je vztrajal pri rušenju. Alma je predlagala, da ji v zameno zagotovijo vilo, kakršno bi si sama izbrala,⁷ toda v mestnem uradu niso bili pripravljeni ustreči njenim željam. Zato jim je odgovorila, da se bo glede te zadeve opredelila v marcu 1939.

³ Karlin, Peš po, 342–345.

⁴ Za več o vlogi in delu Iva Šubiča v mestnem uradu glej Kregar, Upravni razvoj, 63–65. Šubič naj bi bil sodelavec dr. Ernesta Kalana, z družino katerega je bila Alma v sporu zaradi protinacističnega ubežnika Bonsacka. Za ta podatek se zahvaljujem Jerneji Jezernik.

⁵ Karlin, Dann geh ich, 7.

⁶ »Ferner machte ich ihn darauf aufmerksam, daß ich schließlich den Namen meiner Vaterstadt auf der ganzen Welt bekannt gemacht hatte und daß es in andern Ländern nicht Sitte war, das Elternhaus einer bekannten Schriftstellerin niederzureißen.« Karlin, Dann geh ich, 7.

⁷ »Gut, so geben Sie mir eine Villa, wie ich selbst sie wünsche.« Prav tam.

Rojstna hiša Alme Karlin na Ljubljanski cesti 6. (Narodna in univerzitetna knjižnica)

Ravno v tem času, med jesenjo 1938 in aprilom 1939, je na njeno srečo potekal nepremičninski posel, v katerega je bil neposredno vpleten njen sosed Kirbiš.⁸ Zakaj na srečo? Predvsem zato, ker so februarja 1939 vnovič iz mestnega urada pritiskali nanjo, tako da je bila primorana se z vso resnostjo lotiti iskanja novega domovanja. S Theo sta si ogledovali številne vile in hiše v okolici Celja, kajti rečeno ji je bilo, da mora svojo hišo zapustiti do avgusta.⁹ Ravno v tem času je Kirbiš pridobil vilo

v Zagradu. In ravno ta vila v Zagradu je bila edina, za katero je Alma štela, da bi zanjo prišla v poštev.¹⁰ Kirbiš je na podlagi menjalne pogodbe, datirane s 25. januarjem 1939, pridobil polovico nepremičnine, vodene pod vložno številko 283 k. o. Zagrad, ki je bila takrat v lasti Slavka in Jelene Flögel.¹¹ Nasproti temu jima je Kirbiš prepustil vsakemu do polovice svojo nepremičnino v Zagrebu.¹² Vrednost parcele

⁸ Kirbiš je bil celjski trgovec in pekovski mojster. Do konca prve svetovne vojne je uporabljal nemško različico imena, Josef Kürbisch. Na izpisku iz mrliške matične knjige je zapisan v obliki Jožef Kürbiš. V Celju je ustanovil štiri podjetja. Poleg podjetij je imel v Celju in drugod v lasti več nepremičnin. Sicer je na več mestih navedeno, da je bil judovskega rodu, vendar njegova hči Elza v odločbi, s katero je bila razveljavljena okupatorska zablembo premoženja, pravi, da je bil »oče po narodnosti Vindiš«. Za več o Kirbišu glej <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/josip-kirbis-2/> (29. 8. 2024). Počivavšek, Med literaturo, 94.

⁹ V tem času so ji zaradi novogradnje zazidali štiri stranska okna na Rimski hiši in rečeno ji je bilo, da ne more storiti ničesar. Karlin, Dann geh ich, 9.

¹⁰ »Nun hatte er eine Villa erworben, die ich seit langem als einzige, überhaupt für mich in Betracht kommende ansah.« Prav tam.

¹¹ Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 283, B lista, str. 763–764. Oktobra 1931 je bila vknjižena lastninska pravica za Slavka in Jeleno Flögel, za vsakega do polovice. Lastnika nepremičnine sta ostala do začetka leta 1939.

¹² SI ZAC/0611, a. š. 671, 2531/39, Kupna pogodba. Nepremičnina pod vl. št. 283 je bila sestavljena iz parcel št. 94/1 gospodarsko poslopje, 94/2 kozolec, 95 hiša, 640 travnik, 659 travnik, 661 pašnik, 662 travnik, 664 travnik, 666 pašnik, 684/2 gozd, 637 travnik, 639/1 pašnik, 668 gozd, 669/1 gozd, 671 travnik, 677 travnik, 1443/1 gozd, 1443/2 pašnik, 676/1 pašnik, 675/1 travnik, 675/2 travnik, 674/1 travnik, 684/1 gozd in 676/2 njiva.

Pogled na vilo Beli slon. (Zasebna last H.O.)

so pogodbeniki ocenili na 205 tisoč takratnih dinarjev. Poleg tega je v pogodbi zapisano, da Kirbiš prevzema v svojo plačilno obvezo še obstoječe terjatve od Vzajemne posojilnice v Ljubljani ter Hranilnega in posojilnega društva v Celju.¹³ Formalno je komisija za odobritev prenosa nepremičnin pri okrajnem sodišču v Celju na seji 17. januarja 1939 potrdila prenos nepremičnine na Josipa Kirbiša.¹⁴ Iz ohranjenih izbrisnih pobotnic je razvidno, da so bile zgoraj omenjene terjatve poravnane med 31. marcem 1939 in 12. aprilom 1939. Če gre verjeti Alminim besedam, je bila vrednost njene rojstne hiše (Rimske hiše) na Ljubljanski cesti ocenjena na 400 tisoč dinarjev.¹⁵ Ker je bila Alma v časovni stiski, poleg tega pa je zapadla v dolgove (kot sama

pravi, je žrtvovala veliko denarja za Bonsacka),¹⁶ se je odločila ravnati na lastno pest.

Zaradi obojestranskega interesa sta se Alma in Kirbiš dogovorila o menjavi nepremičnin. S sklenitvijo menjalne pogodbe 15. marca 1939 med Josipom Kirbišem in Almo Karlin je bila zadeva tudi pravno urejena.¹⁷ Na njeno presenečenje ji je Kirbiš dejal, da želi odpustiti tamkajšnjega viničarja in naj se v treh dneh s Theo preselita v vilo. Iz pogodbe izvemo, da je bila Alma M. Karlin lastnica nepremičnine, ki jo tvori parcela s hišo v Celju na Ljubljanski cesti v izmeri 313 m².¹⁸ Predmet menjalne pogodbe je potemtakem bila Almina rojstna hiša na eni strani in del zgoraj omenjenih parcel Josipa Kirbiša v Zagradu. Konkretno je šlo za parcele:

- št. 95 stavbišče s hišo,
- 666/2 pašnik,
- 663/4 travnik,
- 661/2 pašnik.

¹³ Iz menjalne pogodbe je razvidno, da je omenjeno nepremičnino 26. julija 1930 kupila Vzajemna posojilnica v Ljubljani. Na podlagi te pogodbe je bila 6. avgusta 1930 v zemljiško knjigo vknjižena lastninska pravica za Vzajemno posojilnico Ljubljana. V korist Vzajemne posojilnice je moral poplačati še 53 tisoč dinarjev, poleg tega pa še terjatve Hranilnega in posojilnega društva v Celju iz zadolžnice z dne 5. januarja 1931 v višini dva tisoč dinarjev.

¹⁴ SI ZAC/0611, a. š. 667, 327/39, Sklep komisije.

¹⁵ Karlin, Dann geh ich, 9.

¹⁶ Hans Joachim Bonsack, ki je v letih 1937 in 1938 našel zatočišče pred nacističnim režimom pri Almi M. Karlin.

¹⁷ SI ZAC/0611, a. š. 671, 2351/39, Menjalna pogodba.

¹⁸ Natančneje, gre za nepremičnino pod vl. št. 174, ki je sestavljena iz parcele št. 186 stavbišča s hišo št. 53 na Ljubljanski cesti oziroma nove hišne številke 6 na Krekovi cesti. Prav tam.

Te parcele so bile ločene od Kirbiševe nepremičnine v Zagradu. Hkrati pa se je zanje odprl nov zemljiškoknjižni vložek Zagrad, pri katerem se je vknjižila lastninska pravica za Almo Karlin.¹⁹ Poleg tega je Kirbiš Almi ter njenim zakonitim naslednikom podelil in priznal brezplačno služnostno pravico vožnje in hoje po že obstoječi dovozni cesti ter poti po gozdu. Dalje se je Kirbiš zavezal, da niti on niti njegovi dediči in pravni nasledniki ne bodo v petdesetmetrskem pasu okrog posesti, ki jih je pridobila Alma, do njene smrti gradili novih ali prezidali dosedanjih gospodarskih poslopij v stanovanjske stavbe. Po razmejitvi parcel je Alma pridobila veliko hišo z osmimi sobami, vrtom in sadovnjakom.²⁰ Sodeč po opisih je bilo slovo od rojstne hiše za Almo zelo boleče in ga ni zlahka prebolela. Prevevala jo je tudi nekakšna jeza, saj je vsem tistim, ki so bili vpleteni v to, da so ji »izmaknili« hišo, želela, da bi doživeli enako usodo kot ona sama. Ta jeza se nekako nakazuje v njenem zapisu: »Zgodaj v letu 1939 so me izrinili iz hiše, ta pa v letu 1943 še zmeraj stoji.«²¹ Alma se je spopadala s težavo, da se nikakor ni mogla privaditi življenju v vili Beli slon.²² Po njenih besedah jo je najedalo ogorčenje, zato je vilo prepustila gospe Herzing²³ in se s Theo odpravila na skromno posest v Pečovniku.²⁴ Ves ta čas pa so jo trle denarne skrbi, kajti za kritje vseh nastalih stroškov je s hipoteko obremenila vilo. Potem ko je poplačala še obveznosti do odvetnika, ji je ostalo samo še prihranjenih dva tisoč dinarjev v gotovini, tako da je za vsakodnevne potrebe denar prispevala tudi gospa Herzing.²⁵

Izhajajoč iz zemljiške knjige od tu dalje sledimo ločenima nepremičninama, ki sta nekdanj tvorili celoto. Almine posesti so se v zemljiški knjigi vodile pod vložno številko 656, Kirbiševe pa so ostale pod vložno številko 283. To izrecno omenjamo zato, da

ne bi prišlo do zmešnjav pri dogodkih, ki sledijo. Očitno stvari niso tekale nemoteno, saj je komisija za odobravanje prenosa nepremičnin pri okrajnem sodišču v Celju 2. maja 1939 dala negativno mnenje k tej menjavi nepremičnin. Zoper to odločitev se je Kirbiš 14. junija pritožil na komisijo za odobravanje prenosa nepremičnin II. stopnje pri apelacijskem sodišču v Ljubljani in bil pri tem uspešen.²⁶ Pri tem sklepu je prišlo do pomote pri vložni številki katastrske občine Zagrad; to pomoto je komisija v Celju popravila in 7. julija izdala tozadevni sklep. Le dan za tem sklepom pa je bil v zemljiško knjigo vnesen zapis, da se na podlagi menjalne pogodbe vknjiži lastninska pravica na ime »Karlin Alma, pisateljica, Celje«.²⁷ Menjalna pogodba je vsebovala tudi člen, v katerem imata tako Kirbiš kot Karlinova predkupno pravico, če bi kateri od njiju želel posesti, pridobljene s to menjalno pogodbo, prodati. To je prav tako razvidno iz vpisa v zemljiško knjigo. Ob podpisu menjalne pogodbe je Alma od Kirbiša pridobila tudi posojilo v višini 40 tisoč dinarjev, kar dokazuje prepis dolžnega pisma.²⁸ V njem se Karlinova zavezuje, da bo posojilo vrnila v petih letih, najpozneje 16. marca 1944. V varnost je zastavila svoje posestvo v Zagradu v korist Josipa Kirbiša, kar potrjuje tudi vpis v zemljiško knjigo.²⁹

Na podlagi vpisov v zemljiško knjigo lahko razberemo še, kaj se je dogajalo s tistim delom parcel, ki so po menjalni pogodbi ostale v lasti Josipa Kirbiša. Arhivski dokumenti kažejo na to, da je parcele v Zagradu po Kirbiševi smrti aprila 1942 podedovala hči Elza, poročena Zupančič. Poleti 1943 pa je sledila zaplemba imetja s strani nemške okupatorske oblasti, ki se je navezovala tako na pokojnega

¹⁹ Vrednost obeh nepremičnin je bila ocenjena enako, in sicer na 150 tisoč dinarjev. Prav tam.

²⁰ »... ein schönes, achtschönes Herrschaftshaus mit Garten und Obstwiese«. Karlin, Dann geh ich, 10.

²¹ »Im Frühjahr 1939 wurde ich herausgedrängt und im Jahr 1943 steht das Haus noch immer.« Karlin, Dann geh ich, 11.

²² Ime za vilo je izbrala Alma sama.

²³ Pod tem imenom bi se lahko skrivala Theina mati, s pravim imenom Marie Schreiber. Za informacijo se zahvaljujem Jerneji Jezernik.

²⁴ Karlin, Dann geh ich, 11–12.

²⁵ Karlin, Dann geh ich, 20. Gotovino je Alma skrivala pod starimi razglednicami v temni usnjeni torbici v nočni omarici.

²⁶ SI ZAC/0611, a. š. 671, 2351/39, Sklep v stvari prenosa lastninske pravice.

²⁷ Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 656, B lista, str. 476.

²⁸ »Jaz spodaj podpisana Alma Karlin, pisateljica v Celju, priznam in potrjujem, da sem prejela od g. Josipa Kirbiša, posestnika v Celju dne 16. marca 1939 v gotovino odšteto posojilo v znesku din 40.000.« SI ZAC/0611, a. š. 672, 2542/39, Dolžno pismo.

²⁹ Zapis se glasi: »Temeljem dolžnega pisma 29. 7. 1939 se vknjiži zastavna pravica za terjatev »Kirbiš Josip-a, trg. in pos. v Celju« v znesku din štiridesettisoč, 8 % obresti od 16. 3. 1939 in din 4000 – varščine.« Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 283, C lista, str. 477.

Kirbiša kot na njegovo hči Elzo.³⁰ V zaznamku je zapisano, da se izbriše predkupna pravica Alme M. Karlin, ki je bila zapisana v menjalni pogodbi iz leta 1939, in se ta pravica prisvoji štajerskemu Reichsgauu. Izhajajoč iz izbrisne odobritve (nem. *Löschungsbewilligung*) Elza potrjuje, da so bile vse terjatve na podlagi zgoraj omenjenega dolžnega pisma poplačane v začetku maja 1944.³¹ Na podlagi tega so v zemljiško knjigo pri vložni številki 656 11. maja 1944 zapisali, da se izbriše zastavna pravica na zgoraj omenjenih parcelah.³²

Na tej točki lahko tudi tematiziramo čas Almine aretacije in izpustitve. Če se naslonimo na obstoječi prevod v *Mojih zgubljenih topolih*, je njena internacija postavljena v čas junija in julija 1941.³³ Iz besedila, ki ga je v nemškem izvirniku objavila in izdala Jezernikova, pa preberemo, da so v noči na 18. junij 1941 pripadniki Gestapa potrkali na vrata vile Belislon.³⁴ Ker Alma in Thea nista hoteli odpreti vrat, je prišlo do besednega dvoboja in celo do strelav Gestapa. Medtem ko so poskušali s silo vstopiti v vilo, sta se oni dve oboroženi, Thea z bodalom in Alma z očetovo sabljo, umikali iz sobe v sobo.³⁵ Naposled so Almo odpeljali in zaprli v kapucinski samostan ter od tod dalje s tovornim vozilom v internacijo v Maribor (Melje). Po njenih besedah jo je osmi dan ujetništva v Mariboru povsem zvilo in zapisala je: »Če me ne bodo kmalu izpustili, lahko računam na izgubo vsega svojega dela in dragocenih zbirk. V mojem Belem slonu, kot sva imenovali vilo, bodo najbrž bivali tujci in plodovi trate in vrta bodo postali njihova lastnina. Najprej sem izgubila Rimsko hišo, zdaj naj bi temu sledil še drugi dom ...«³⁶

³⁰ Zaplembo premoženja je odredil t. i. urad pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva v korist štajerskega Reichsgaua. Izdano konec junija v Mariboru, izvršeno 20. avgusta 1943 v Celju. SI ZAC/0611, a. š. 687, T. Zl. 919/43, Bescheid.

³¹ »Da diese Darlehensforderung samt allen Nebengebühren vollkommen bezahlt ist, bewillige ich ... die Einverleibung der Löschung des Pfandrechtes ...« SI ZAC/0611, a. š. 671, T.Z. 595/1944, Löschungsbewilligung.

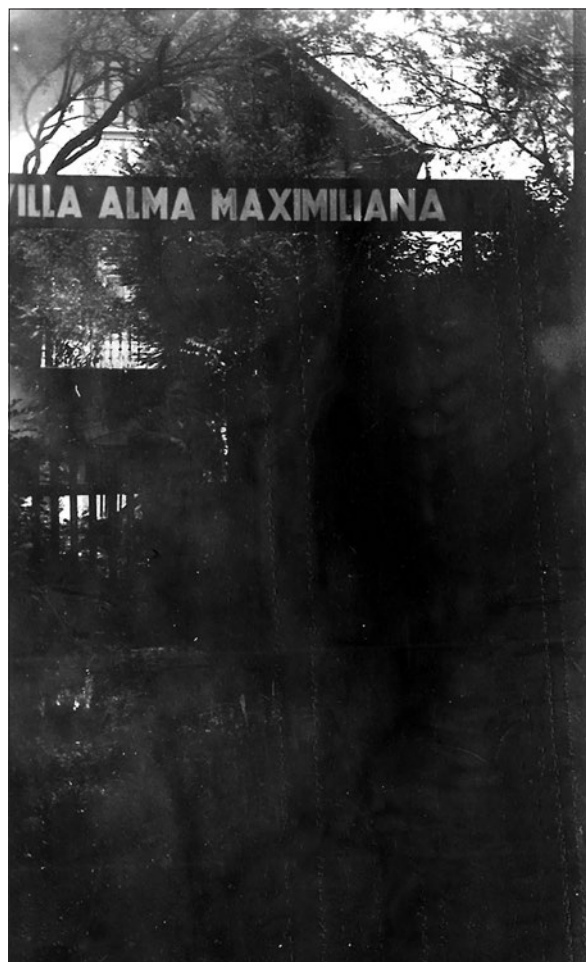
³² Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 656, C lista, str. 477.

³³ Glej opombo 5 v Karlin, *Moji zgubljeni*.

³⁴ Karlin, *Dann geh ich*, 53.

³⁵ Alma se na tem mestu malce cinično izrazi, da je za voljo dveh žensk prišlo okoli deset težko oboroženih mož. Karlin, *Dann geh ich*, 55.

³⁶ Karlin, *Moji zgubljeni*, 49. Karlin, *Dann geh ich*, 110. »Wenn ich nicht schnell befreit wurde, konnte ich mit dem Verlust

Napis pred vilo »Villa Alma Maximiliana«.
(Zasebna last H. O.)

Podatka, kdaj točno je bila izpuščena, nam sama ne pove. Toda iz spodaj opisanih dogodkov lahko sklepamo, da je bila na prostosti v najskrajnejšem primeru v začetku julija 1941. Kot pravi, sta se približno deset dni po njeni izpustitvi, najverjetneje 7. julija 1941, s Theo odpeljali v Dobrno, da bi se tam povzpeli na Šentjošt.³⁷ Okoli osme ure zvečer sta se iz Velenja odpravili proti domu, in ko sta prispeli, ju je na vratih njune hiše pričakal zelen listek z napisom: *Beschlagnahmt!* (Zaplenjeno!).³⁸ Ta listek

aller meiner Arbeiten und meiner kostbaren Sammlungen rechnen. Wahrscheinlich würden sich fremde Leute in meinen »Weißen Elefanten«, wie wir die Villa nannten, setzen und die Früchte auf Wiese und Garten würden von Fremden eingeheimst werden. Erst hatte ich das alte Römerhaus verloren, nun sollte auch das zweite Heim dem ersten folgen ...«

³⁷ Karlin, *Moji zgubljeni*, 63. Karlin, *Dann geh ich*, 130.

³⁸ Do datuma 7. julij smo prišli na podlagi sosledja dogodkov. Potem ko sta strgali listek in vstopili v hišo, je naslednji dan (8. julija) Thea odšla v mesto in telegrafirala visokim funkcionarjem in prijateljem v Nürnbergu. Naslednji dan

je bil brez njenega imena, brez datuma ali žiga ter brez uradnega podpisa, zato sta ga odstranili. Thea je pripomnila, da so »barabe« kljub dani obljubi pobrale vse, celo njene stvari.³⁹ Zaradi strahu, da bodo oblasti pripeljale selitveni tovornjak in ju oropale vse lastnine, si naslednji dan nista upali zapustiti hiše. Dan za tem, 9. julija 1941, pa so k hiši pristopili trije gestapovci v civilni opravi. Takrat se je med njimi ter Theo in Almo vnel besedni spopad. Alma in Thea sta »goste« odpeljali v zgornjo jedilnico, kjer je trojico zanimalo predvsem, kako to, da je Alma na prostosti, in kdo si je drznil strgati listek z vrat. Nato je eden izmed trojice na plan potegnil Thein potni list in z obžalovanjem dejal, da lahko primer zdaj zaključijo.⁴⁰ Za raziskovanje naše tematike je pomembna omemba, da je na listku pisalo »za podpiranje nemške narodnosti«.⁴¹ Mišljen je bil urad pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva v Mariboru.⁴²

Podobno se je zgodilo jeseni leta 1943, ko je Alma v iskanju zatočišča prispela v Nürnberg k Adolfu Körberju in njegovi ženi. Nekega dne ji je Thea iz Celja poslala brzojavki v Nürnberg. V prvi ji je sporočila, da se je »vnel hudič«, z drugo, ki je prispela proti večeru, pa jo je obvestila, da so zasegli Almine stvari in da jo iščejo.⁴³ Ravno ti brzojavki sta očitno bili povod, da se je Alma odločila za odhod v Lienz. Opisi teh dogodkov so izjemno zanimivi, kajti v zemljiški knjigi pri vložni številki 656, pod katero so vodene nepremičnine Alme Karlin, ni nikakršnega zapisa o izvršeni zaplembi z nemške strani. To je presenetljivo, če upoštevamo njene zgoraj zapisane besede in dejstvo, da je pri sosednji parceli Josipa Kirbiša vestno vnesena zaplemba s strani urada pooblaščenca državnega

komisarja za utrjevanje nemštva.⁴⁴ Upoštevajoč Almine besede se nam ponuja možnost, da so si pripadniki okupatorske oblasti prilastili predmete iz njenega domovanja. Med vojno je namreč v kapucinskem samostanu delovalo tudi skladišče za zaplenjene kulturno-zgodovinske predmete. To skladišče pa je povojna oblast uporabljala dalje in z njim je razpolagal Okrožni zbirni center Celje. Tako bi morda lahko pojasnili, zakaj znameniti Almin kipec *Li Tieguai* v muzeju nosi inventarno številko, ki ustreza zbirki predmetov iz Azije in Južne Amerike, in ne zbirki Alme Karlin. Kajti kipec tudi ni zaveden v popisu predmetov, ki jih je Thea Schreiber Gam(m)elin prepustila takratnemu Mestnemu muzeju Celje. To omenjamo, ker so predmeti, zbrani v zbirki predmetov iz Azije, v muzej prišli ravno prek Okrožnega zbirnega centra. Seveda obstaja možnost, da je bil kipec namenoma oziroma pomotoma uvrščen v azijsko zbirko. Vendar je težko verjeti, da Thea ob predaji predmetov muzeju ne bi takratnega osebja opozorila, kakšen pomen je imel dotični kipec za Almo.

Očitno je, da tudi po koncu vojne Alma in Thea nista imeli pretiranega miru. Iz ohranjenega prepisa Mestne zaplembne komisije Celje je razvidno, da je bil 21. marca 1946 Thei vročen odlok o zaplembi premoženja datiran 13. novembra 1945.⁴⁵ Štiri dni kasneje se je pritožila na odlok s pojasnilom, da je bila odločna nasprotnica Hitlerja in bila zaradi tega tudi priprta s strani Gestapa. Nadalje pravi, da je bila po tem, ko je Alma odšla k partizanom od Kozjanskega odreda pozvana da prevzame službo kurirke »katero sem do osvoboditve zvesto izvrševala.«⁴⁶ Med okupacijo je bila ranjena v zaplestje leve roke, zaradi te poškodbe je tudi kasneje prejemala invalidsko nadomestilo.⁴⁷ Nazadnje je še navedla vrsto prič z njihovimi pričevanji ter zapisala, da »je dovolj razvidno, da sem bila slovenskemu

(9. julija) pa so se pred hišo pojavili trije gestapovci. Karlin, Moji zgubljeni, 65. Karlin, Dann geh ich, 132.

³⁹ Karlin, Dann geh ich, 132.

⁴⁰ Karlin, Dann geh ich, 134.

⁴¹ »... für die Festigung Deutschen Volkstums ...« Te besede na listku je Alma označila za posmeh. Karlin, Moji zgubljeni, 66. Karlin, Dann geh ich, 134.

⁴² Več o samih uradih za utrjevanje nemštva Ferenc, Nacistična raznarodovalna, 181–186.

⁴³ Karlin, Moji zgubljeni, 133. »Als ich heimkehrte, fand ich Theas Depesche vor, die mir meldete, daß der Teufel los war und gegen Abend noch eine, die besagte, daß das Schlimmste eingetroffen sein mußte, nämlich Beschlagnahme und Verfolgung ...« Karlin, Dann geh ich, 192.

⁴⁴ ZAC/0611, a. š. 687, T. Zl. 919/43, Bescheid.

⁴⁵ Mestna zaplembna komisija Celje. Prepis je nastal avgusta 1968 in je hranjen v zasebni lasti H. O.

⁴⁶ Prav tam.

⁴⁷ V odločbi Invalidske komisije z dne 16. oktobra 1953 je zapisano, da je bila Thea ranjena v 8. maja 1945. Na ta dan naj bi jo na terenu napadli pripadniki ustašev in jo ranili v levo roko. Pri zdravniškem pregledu v Mariboru oktobra 1953 je bilo, da ji je ta poškodba predstavlja »stalno 30 % pridobitno nesposobnost.« Na podlagi odločbe je bila upravičena do invalidnine 1.000 dinarjev mesečno. Odločba se hrani v privatni lasti.

narodu neustrašen pristaš v težkem osvobodilnem boju, zato utemeljeno pričakujem, da se zaplemba takoj ukine.«⁴⁸ Na odgovor ni bilo potrebno dolgo čakati, saj je Mestna zaplembna komisija za okraj Celje – mesto 10. aprila 1946 sprejela sklep, s katerim je bila zgornja odločba razveljavljena.⁴⁹ Z utemeljitvijo, da je »Srajber Teja delovala kot kurirka v osvobodilnem pokretu in je tedaj podana izjema po čl. 1, 2 odloka AVNOJA z dne 21. 11. 1944.«⁵⁰ Ta sklep v Theino korist je bil sprejet na podlagi različnih pričevanj ter iz poročila Krajevnega odbora Zagrad – Pečovnik. Vsa pričevanja so ohranjena še danes in iz njih izvemo, da je Thea partizansko gibanje podpirala z obleko in zdravili. Poleg tega pa je nudila tudi zavetišče v hiši na Pečovniku.

Povojno dogajanje in prodaja vile Beli slon

Kar zadeva dogodke v povojnem času, je zaradi pomanjkanja arhivskega gradiva interpretacija težja. Vendar ohranjeni drobci omogočajo delen vpogled v takratno dogajanje. Dopis stanovanjskega odseka okrajnega odbora OF Celje mesto kaže na to, da je Alma imela v vili stanovalce, ki si jih gotovo ni želela. Omenjeni stanovanjski odsek je v začetku novembra 1945 z odlokom »nakazal« stanovanje, sestavljeno iz 1½ sobe, desno s souporabo kuhinje in ostalih pritliklin tovarišu Jožefu Pozniču.⁵¹ Dokument je zanimiv še iz tega vidika, da navaja Almo Karlin kot lastnico hiše. Z odločbo okrajnega sodišča v Celju je bila v letu 1947 razveljavljena zaplemba, ki se nanaša na vložno številko 283, se pravi na parcele, ki so bile v lasti Kirbiša.⁵² Te par-

cele so bile vrnjene njegovi hčeri, kar je razvidno iz vpisa lastninske pravice v zemljiško knjigo.

Drugače od vmesnega obdobja je prodaja vile dovolj dobro dokumentirana. Pred prodajo svojih parcel je Alma pooblastila Milko Kovač, takratno uslužbenko Posredovalne pisarne Tovornik v Celju, Mariborska cesta 20, da jo sme glede njenega zemljišča v Zagradu »z vsemi meni v smislu zakona pristoječimi pravicami zastopati ter jo zlasti pooblašcam, da sme to moje zemljišče odsvojiti potom kupo-prodajne pogodbe ali kakršne koli druge listine, katero sme v mojem imenu in kot moja zastopnica in pooblaščenka sklepati in veljavno podpisati.«⁵³ Dalje jo je smela v stvareh, ki se navezujejo na prodajo oziroma odtujitev te nepremičnine, nadomestiti in zastopati, kakor bi po lastni presoji sama ali njen namestnik smatral potrebno. Alma je zagotovila, da bo odobrila vsa njena storjena dejanja, kakor da bi jih opravila sama. Poleg tega se je zavezala, da tega pooblastila ne bo preklicala, ker ga šteje za formalno ureditev že sklenjene prodaje v jamstvo kupovalcema Mariji Ratej in Olgi Ratej, pač pa ga bo ob vsakokratnem zastaranju ponovno podpisala.⁵⁴ To pooblastilo je bilo podpisano v Celju 16. aprila 1949. Do dejanske prodaje je prišlo avgusta istega leta. Očitno je, da sta bili Alma in Marija Ratej dalj časa dogovorjeni o prodaji nepremičnin v Zagradu. V pogodbi, ki je datirana z 8. avgustom 1949, je kupnina določena v višini 200 tisoč dinarjev in naj bi se v celoti plačala v gotovini pri podpisu pogodbe.⁵⁵ V pogodbi iz 3. točke izvemo, da sta Marija in Olga Ratej nastopili dejansko posest in korist kupljene nepremičnine s 1. aprilom 1949 ter da od tega dne dalje plačata davek in druge javne dajatve.⁵⁶ Tudi v tem primeru so morale mestne oblasti podati mnenje o prodaji parcel. Tako je mestni ljudski odbor Celje izdal odločbo glede omenjene kupne pogodbe, v kateri dovoljuje prodajo parcel v Zagradu.⁵⁷ Glede na zgoraj zapisane podatke sta Marija in Olga Ratej dejansko živeli v hiši že od aprila 1949 dalje. Do dejanskega vpisa v zemljiško knjigo pa je prišlo 29. avgusta 1949.⁵⁸

⁴⁸ Prav tam. Kot priče so navedene rodbine Slapšak iz Pečovnika, Faganeli iz Pohorske ceste 33 ter Wagner Janko na Okopih.

⁴⁹ Mestna zaplembna komisija za okraj Celje – mesto. Iz tega sklepa izvemo, da gre za zaplembno odločbo št. 641/45. Prepis je nastal avgusta 1968 in je hranjen v zasebni lasti H. O.

⁵⁰ Prav tam.

⁵¹ Odlok o nakazilu stanovanja z dne 7. november 1945 se hrani v privatni lasti. Enako o tem lastništvu piše Thea Schreiber Gam(m)elin v pismu leipziškemu založniku Maxu Möhringu takoj po Almini smrti. Za podatek se zahvaljujem Jerneji Jezernik.

⁵² Odločba je datirana s 15. avgustom 1947, zahtevke v zemljiško knjigo pa je bil vložen 4. novembra 1947. SI ZAC/0611, a. š. 698, Z 1254/46, Odločba. Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 283, B lista, str. 764.

⁵³ SI ZAC/0611, a. š. 706, 1854/49, Pooblastilo.

⁵⁴ Prav tam.

⁵⁵ SI ZAC/0611, a. š. 706, 1854/49, Kupna pogodba.

⁵⁶ SI ZAC/0611, a. š. 706, dokument 1854/49, Kupna pogodba.

⁵⁷ SI ZAC/0611, a. š. 706, dokument 1854/49, Odločba glede kupne pogodbe.

⁵⁸ Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 656, B lista, str. 476. Zapis: »Na podlagi kupne

Alma in Thea na dvorišču rimske vile. (Zasebna last H. O.)

Kot bomo videli pri zadevah, povezanih s hišo v Pečovniku, sta bili v dogajanje spet vpleteni Milka Kovač in Posredovalna pisarna Tovornik.⁵⁹

Rojstna oziroma Rimska hiša

Orožen navaja, da gre za dvojno hišo. Prva hiša je bila prezidana leta 1871 in je bila od leta 1932

pogodbe od 8. 8. 1949 se vknjiži lastninska pravica na ime: Ratej Marija – do polovice, Ratej Olga – do polovice – Pečovnik 36.

⁵⁹ Podjetje je bilo registrirano na naslovu Mariborska cesta 20. To pa je tudi enak naslov, ki ga kot svoje prebivališče navaja Anica Tovornik, ki je navedena kot pooblaščenka glede prodaje nepremičnine v Pečovniku.

dalje v lasti Neže Mešič.⁶⁰ Drugo hišo sta decembra 1887 na dražbi kupila Jakob Karlin in njegova žena Vilibalda, od leta 1899 dalje pa je ostala lastnica Vilibalda sama.⁶¹ Vložek v zemljiško knjigo je datiran s 15. decembrom 1887, kjer sta se zakonca zapisala kot polovična lastnika. V zapisniku zapuščinske razprave po umrli Vilibaldi z dne 18. januarja 1929 je navedeno, da se je kot dedič priglasila hči Alma. Prav tako je iz zapisnika razvidno, da je Alma posedovala posestvo, sestojajo iz stavbne parcele s hišo ob Ljubljanski cesti in iz parcele (travnika) v katastrski občini Medlog, v skupni vrednosti 120

⁶⁰ Orožen, *Posestna in gradbena*, 37.

⁶¹ Okrožno sodišče v Celju, *Zemljiška knjiga, Celje mesto, vl. št. 174, B lista, str. 194. Počivavšek, Med literaturo*, 96.

tisoč dinarjev.⁶² Poleg hiše je Alma podedovala tudi nekaj dolgov. Na posestvo sta bili vezani terjatvi Hranilnega in posojilnega društva v Celju, in sicer na podlagi dolžnih pisem, izdanih oktobra in novembra 1927.⁶³ Tudi to je razvidno iz zapisov v zemljiški knjigi. Na začetku marca 1929 pa je bil v zemljiško knjigo dodan zapis, da se na podlagi prisvojitelne listine z dne 20. februarja 1929 vknjiži lastninska pravica za Almo Karlin, »žurnalistinjo« v Celju.⁶⁴

Kot je bilo pojasnjeno že zgoraj, je s sklenitvijo menjalne pogodbe 15. marca 1939 med Josipom Kirbišem in Almo Karlin prišlo do spremembe lastništva hiše na Ljubljanski cesti. Po smrti Kirbiša je ravno tako kot pri parcelah v Zagradu sledila zaplemba imetja s strani okupatorske oblasti,⁶⁵ ki se kaže v zaznamku v zemljiški knjigi.⁶⁶ Ulični trakt prve in deloma druge hiše je 14. februarja 1945 porušila bomba.⁶⁷ Orožen navaja, da je po osvoboditvi hišo kot dediščino dobila nazaj Vilma Kirbiš, poročena Potokar, kar je razvidno tudi iz vpisa v zemljiško knjigo, datiranega s 4. novembrom 1947. Ohranjeno arhivsko gradivo potrjuje Orožnove navedbe. Okrajno sodišče v Celju je z odločbo z dne 15. avgusta 1947 razveljavilo sklep okupatorske oblasti, s katerim so Kirbišu odvzeli nepremičnine, in jih tako vrnilo njegovima hčerama.⁶⁸

Pečovnik

V prid temu, da je bila Alma Karlin na začetku tridesetih let finančno preskrbljena, govori tudi nakup posestva v Pečovniku.⁶⁹ To posest je pridobila s kupno pogodbo, sklenjeno 3. avgusta 1933 med Ljubico Srnovršnik in Almo M. Karlin. Pri prodaji je prodajalka ga. Srnovršnik v nadaljnji lasti pridržala parcelo št. 929/3 gozd, ki je bila odpisana od poprej skupne vložne številke. V pogodbi je zapisano, da Karlinova nastopi dejansko korist hiše s 15. avgustom, preostalega zemljišča pa s 15. oktobrom 1933.⁷⁰ Celotna kupnina je znašala 25 tisoč dinarjev, od tega je Alma prodajalki še pred podpisom pogodbe plačala šest tisoč dinarjev. Poleg tega je Alma poravnala terjatve Ljudske posojilnice v Celju z dne 15. junija 1929, ki so skupaj z obrestmi znašale tri tisoč dinarjev. Na podlagi te pogodbe je bila 18. avgusta 1933 v zemljiško knjigo vknjižena lastninska pravica za Almo.⁷¹

Kot je bilo že na začetku omenjeno, je Alma decembra 1948 zapisala svojo poslednjo voljo ter v njej vso premoženje in nepremično imetje zapustila Thei Schreiber Gam(m)elin. Dobro leto po nastanku tega dokumenta je vilo v Zagradu prodala Mariji in Olgi Ratej. Po prodaji ji je ostala samo posest v Pečovniku. Alma Karlin je svojo življenjsko pot sklenila 14. januarja 1950. Dva dni pred njeno smrtjo je bila v zemljiško knjigo na podlagi kupne pogodbe z dne 8. avgusta 1949 vpisana lastninska pravica na ime Milka Kovač.⁷² V zapisniku, ki je nastal pri zapuščinski obravnavi avgusta 1952, je navedeno, da je dedinja celotne njene zapuščine Thea, tako kot je bilo zapisano v Almini poslednji volji. Toda s to razliko, da v zapuščino spada samo posestvo v Pečovniku. Zapustnica je namreč vilo Beli slon pred smrtjo prodala, vendar po nastanku oporoke. Med dokumenti je ohranjen tudi sklep o dedovanju iz leta 1952, kjer prvič izvemo, da naj bi šlo pri

⁶² SI ZAC/0611, a. š. 619, A I 255/28.

⁶³ Prvo za 15 tisoč dinarjev in datirano s 13. oktobrom 1927, drugo pa za 12 tisoč dinarjev in datirano s 3. novembrom 1927. SI ZAC/0611, a. š. 619, A I 255/28.

⁶⁴ Prav tam.

⁶⁵ SI ZAC/0611, a. š. 687, T. Zl. 1079/43.

⁶⁶ Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Celje mesto, vl. št. 174, B lista, str. 194. Vpisano v zemljiško knjigo 7. septembra 1943.

⁶⁷ Orožen navaja, da je bil napad izveden 14. februarja 1943. Posestna in gradbena, 37. Himmelreich v katalogu Bombe na Celje začne kronološki pregled letalskih napadov na Celje s 25. februarjem 1944. Verjetno je pri Orožnu prišlo do tiskarske napake pri zapisu letnice. Celje je doživelo največje uničenje v napadih 14. februarja 1945. V tem napadu je bilo uničenih 22 stanovanjskih stavb, 23 jih je bilo težko poškodovanih, 13 srednje in 80 lažje. Na seznamu porušeni in poškodovani hiša so tudi tri hiše na začetku Ljubljanske ulice nasproti Narodnega doma, in sicer Kirbiševa hiša (ogelna med Gledališko in Ljubljansko) ter dvojna hiša Ipavic-Raiter-Karlin. Himmelreich, Miljevič, Bombe na Celje, 28–39. Počivavšek, Med literaturo, 96.

⁶⁸ ZAC/0611, a. š. 698, 3261/47.

⁶⁹ Zemljišče pod vl. št. 34 k. o. Zagrad je bila sestavljena iz sledečih parcel: 167 stavbišče hiše št. 46 v Pečovniku, 1076 pašnik, 1077/1 gozd, 1077/2 travnik, 1077/3 pašnik in 1077/4 travnik. SI ZAC/0611, a. š. 640, 1661/33, Kupna pogodba.

⁷⁰ V pogodbi je zapisano, da bo prodajalka vzela z zemljišča vse pridelke (sadje, krompir, žito itd.), prepustila pa bo eno prešo in en sod. Prav tam.

⁷¹ Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 171–292, vl. št. 64, B lista, str. 517.

⁷² Prav tam.

Pred hišo v Pečovniku. (Zasebna last H. O.)

prodaji zemljišča v Pečovniku za navidezno prodajo, na podlagi katere se je za Milko Kovač vpisala lastninska pravica v zemljiško knjigo.⁷³ Prav tako je bil na začetku avgusta 1952 v zemljiško knjigo podan zaznamek o tožbi Thee zaradi razveljavljenja kupne pogodbe z dne 8. avgusta 1949.⁷⁴ Zakaj navidezna pogodba in kaj je Alma s tem želela doseči?

Odgovor na to vprašanje najdemo v vrsti pravnih dokumentov, nastalih med letoma 1949 in 1955. Ti namreč nakazujejo, da je bilo to obdobje za Theo polno borb, težav in dokazovanja, kajti v letu 1936 je Thea postala lastnica nepremičnine v Pečovniku. Za 25 tisoč dinarjev je kupila posestvo v Pečovniku, ker pa je bila takrat tuja državljanka, zemljiškoknjžne lastnine ni mogla pridobiti.⁷⁵ To izvemo iz Almine poslednje volje, iz *Popotnih dnevnikov 1934–1936* ter ne nazadnje iz spodaj obravnavane sodbe. V poglav-

ju, naslovljenem »Thea postane veleposestnica«, je Alma zapisala, da sta s Theo v letu 1936 zelo dolgo iskali primerno posest, za katero si je prizadevala Thea. Prehodili sta okolico Lopate in Lokrovca vse do Šmartnega v Rožni dolini, ne da bi našli primerno posest, dokler ni tega vprašanja pomagala rešiti Ridi Wolny z nasvetom: »Vzemi Almin žolč!«⁷⁶ S tem je bila mišljena Almina posest v Pečovniku.

Ureditev celotne zadeve, ki se navezuje na premoženjske zadeve, bi bila v idealnih okoliščinah precej preprosta. Alma in Thea bi počakali tako dolgo, da bi Thea dobila jugoslovansko državljanstvo. Ker pa je bila Alma hudo bolna, sta bili v časovni stiski, kako urediti premoženjsko zadevo. Že v letih od 1947 do 1949 sta prosili znance, ali bi bili pripravljeni prevzeti vlogo navideznega kupca, vendar neuspešno.⁷⁷ Zato se je v avgustu 1949 za

⁷³ SI ZAC/0611, a. š. 167, O 889/52, Sklep o dedovanju.

⁷⁴ Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 171–292, vl. št. 64, B lista, str. 518.

⁷⁵ Obstoje kupne pogodbe je Alma potrdila z lastnoročno podpisano izjavo z dne 26. julija 1946. Izjava je bila na listu 33 sodnega spisa, vendar se ni ohranila.

⁷⁶ Karlin, Peš po, 342. Ridi Wolny je bila Almina prijateljica in lastnica Smrečnikovega dvorca (Fichtenhof) v Šmarjeti pri Celju, ki je večino časa živela na Dunaju. Prav tam, 350. »Nimm Almas Galle!«, Karlin, Die Wanderbücher, 533.

⁷⁷ V sodnem spisu se v tej vlogi omenjata Stana Mohorič in Pavla Slapšak.

nasvet obrnila na posredovalca nepremičnin Konrada Tovornika. Zanimalo jo je, kako bi lahko uredila, da bi posest v Pečovniku zapustila Thei. Tovornik je svetoval, da naj sklene navidezno pogodbo z njegovo gospodinjsko pomočnico Milko Kovač. V trenutku, ko bi Thea dobila jugoslovansko državljanstvo, pa bi se pogodba razveljavila in bi se posestvo prepisalo nanjo.⁷⁸

Tako Alma kot Thea sta Tovorniku zaupali, in v maju 1949 je Alma pooblastila Anico Tovornik, bančno uradnico v Celju, oziroma od nje postavljene namestnika, da jo sme po lastni presoji nadomeščati in zastopati v vseh zadevah glede prodaje te nepremičnine v Pečovniku.⁷⁹ V tem dokumentu se Alma zavezuje, da tega pooblastila ne bo preklicala, ker ga izdaja za formalno ureditev že sklenjene prodaje, ampak ga bo ob vsakokratnem zastaranju ponovno podpisala.⁸⁰ Iz zgoraj zapisanega se ponuja možnost, da je do ustnega dogovora o prodaji prišlo najpozneje v začetku maja. Na podlagi tega pooblastila je bila 8. avgusta 1949 sklenjena kupna pogodba med Almo Karlin kot prodajalko, zastopano po Anici Tovornik, in Milko Kovač kot kupcem.⁸¹ Poleg kupnine, postavljene na 20 tisoč dinarjev, si je prodajalka zase in za Theo zagotovila pravico do dosmrtnega užitka ter gospodarskih pravic. V pogodbi je navedeno, da je bila kupnina ob podpisu v celoti poravnana, vendar v resnici ta kupnina ni bila nikoli plačana. Toda Tovornik je izposloval dovoljenje lastninskega prenosa na go. Kovač, ki se je nato 12. januarja 1950 vknjižila kot lastnica v zemljiško knjigo.⁸² Kakor se bo pokazalo v nadaljevanju, sta bili s to pogodbo izigrani tako Alma kot Thea, pogodba pa je postala bistvo spora, ki se je vlekel še nadaljnjih nekaj let.

⁷⁸ Razlog zakaj sta se odločili za takšen korak lahko poiščemo kar pri Almi sami, kjer pravi: »V svojem življenju nisem nikoli imela smisla za komercialno plat zadev; niti nisem znala pravilno računati niti iz svojega dela kovati dobiček; vse, kar je povezano s kupovanjem in prodajo, mi je zoprno v dno duše.« Karlin, Samotno, 229.

⁷⁹ SI ZAC/0611, a. š. 707, 57/70, Pooblastilo.

⁸⁰ Prav tam.

⁸¹ SI ZAC/0611, a. š. 707, 57/70, Kupna pogodba. Milka je v tem spisu označena kot »gospodinjska pomočnica v Celju«.

⁸² To potrjuje tudi vpis v zemljiško knjigo, kjer se je 12. januarja 1950 na podlagi kupne pogodbe z 8. avgusta 1949 vknjižila lastninska pravica za Milko Kovač. Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 171–292, vl. št. 64, B lista, str. 517.

Na podlagi Almine oporoke in zapuščinske obravnave je Thea zahtevala razveljavitev kupne pogodbe z 8. avgusta 1949 in podala zahtevo, da ga. Kovač izroči posestva v Pečovniku. Prvič je bil njen tožbeni postopek s prvostopenjsko sodbo z dne 20. aprila 1953 zavržen.⁸³ Odvetnik Rihard Pintar, ki je v tej zadevi zastopal Theo, ji je 11. oktobra 1954 poslal dopis, v katerem jo je obvestil, da bo 12. novembra ob 9.30 potekala obravnava v pravdi proti Milki Kovač. Ob tem jo je tudi seznanil, da je Okrožno sodišče ugodilo njeni pritožbi in razveljavilo prvotno sodbo, zaradi česar mora Okrajno sodišče ponovno odločati in izdati novo sodbo. V dopisu jo Pintar opozarja, da se bo na obravnavi soočila s Tovornikom, in ji svetuje, naj ostane popolnoma mirna ter ohrani trdne živce do konca postopka, saj bo izid pravde v veliki meri odločal »Vaš nastop in Vaša izpovedba«.⁸⁴

Aprila 1955 je bila s sodbo okrajnega sodišča v Celju ugotovljena neveljavnost kupne pogodbe z 8. avgusta 1949. Toženka Milka Kovač je bila dolžna Thei izstaviti zemljiškoknjižno listino z dovoljenjem, da se pri vložku za posestvo v Pečovniku vzpostavi prejšnje lastninsko stanje, to je vpis lastništva Alme Karlin.⁸⁵ Thea je to kupno pogodbo izpodbijala kot navidezno ravno zaradi dejstva, da nobena stran ni imela namena kupiti ali prodati nepremičnino. Poleg tega navidezna kupnina sploh ni bila izplačana. Prav tako jima ga. Kovač, kot je v izjavi zapisano, sploh ni bila poznana oseba, ampak jo je priporočil Tovornik, ki je predlagal takšen način reševanja položaja. Thea je 2. avgusta 1951 le dočakala zanj tako pomemben dogodek, kajti takrat je pridobila jugoslovansko državljanstvo. Ko je pri Tovorniku in Kovačevi zahtevala vzpostavitev prejšnjega zemljiškoknjižnega lastninskega stanja, sta se postavila na stališče, da je pogodba veljavna, in ne le navidezna.⁸⁶ V Theino korist je pričala vrsta oseb, ki so vse potrdile, da si je Karlinova prizadevala, da

⁸³ SI ZAC/0611, a. š. 87, G 1621/52, Sodba okrajnega sodišča v Celju.

⁸⁴ Dopis datiran Celje, 11.10.1954. Hranjen v zasebni lasti H. O.

⁸⁵ Prav tam.

⁸⁶ Tovornik jo je odpravil z utemeljitvijo, da poseduje posestvo za Kovačevo, ki je že 14 let pri njem in še ni dobila nobene plače, medtem ko Thea posestva ne potrebuje, ker nima otrok. SI ZAC/0611, a. š. 87, G 1621/52, Sodba okrajnega sodišča v Celju.

bi po svoji smrti zagotovila hišo Thei.⁸⁷ Thea je v spremstvu Elze Boltežar (iz Zagreba) spet obiskala Tovornika pozimi leta 1951. Ob tej priložnosti jima je predlagal, da sta skupaj s Kovačevo pripravljena priznati navideznost pogodbe, vendar le če mu v zameno Thea iz tujine priskrbi zdravila v vrednosti 800 dolarjev. Takrat je Boltežarjeva poudarila, da ga je Alma označila za »zelo poštenega človeka, v katerega ima popolno zaupanje«; z nasmehom ji je odgovoril, »da on žal ni takšen, za kakršnega ga je Karlinova imela«.⁸⁸ Na aprilsko sodbo se je Milka Kovač pritožila, vendar je bila novembra istega leta pritožba zavržena. Konec decembra 1955 pa je bila v zemljiško knjigo vpisana lastninska pravica za Theo Schreiber Gam(m)elin.⁸⁹ V začetku februarja 1956 je odvetnik Pintar Theo obvestil, da je bila s sodbo Okrajnega in Okrožnega sodišča vpisana kot edina lastnica nepremičnine oziroma posestva Pečovnik št. 46. Prav tako jo je obvestil, da je za pokritje pravnih stroškov predlagal rubež premičnin Milke Kovač. Pintar je v dopisu izrazil radovednost glede naslednjih potez nasprotne stranke in pripomnil, da je Kovačeva na sodišču predlagala revizijo postopka pri Vrhovnem sodišču v Ljubljani, a je obenem samozavestno dodal: »Dosegla pa ne bo ničesar.«⁹⁰

S tem pa naša zgodba še ni končana, saj so iz zemljiške knjige razvidne spremembe lastništva parcele za čas, ko je bila Thea še živa. Konec novembra 1961 je Thea z darilno pogodbo vse svoje premoženje, zlasti svojo domačijo v Pečovniku, podarila in izročila Tereziji Dobravc.⁹¹ Pri tem se je odpovedala pravici to pogodbo preklicati, hkrati pa si je pridržala pravico dosmrtnega užitka in gospodarstva darovanega premoženja. Na podlagi te darilne pogodbe je bila v zemljiško knjigo 10. februarja 1962 vpisana lastninska pravica na Terezijo Dobravc.⁹² Ob pogledu v zemljiško knjigo postane očitno, da je med Theo in Terezijo moralo

priiti do nekakšnih trenj, saj je bila januarja 1970 v zemljiško knjigo spet vknjižena lastninska pravica za Theo Schreiber Gam(m)elin.⁹³ Odgovor na vprašanje, zakaj je prišlo do razveljavitve pogodbe, nam podata prepisa listin dn 125/70 in dn 912/70, ki ju hrani okrajno sodišče v Celju. Iz sporazuma dn 125/70 izvemo, da so se v tem času (skoraj 10 let) njuni medsebojni odnosi tako spremenili, da darilna pogodba iz leta 1961 ni imela več nobenega pomena. Hkrati sta se sporazumeli, da se navedena darilna pogodba »razveže in razveljavi, kakor da ne bi bila nikoli sklenjena«.

Marca 1970, dobra dva meseca po razveljavitvi darilne pogodbe, je bila v zemljiško knjigo vknjižena nova lastninska pravica, tokrat za Bernardo Kumer in mladoletno Heleno Slapšak, za vsako do polovice.⁹⁴ Podlaga za vknjižbo je bila v juliju 1969 sklenjena izročilna pogodba med Theo Schreiber Gam(m)elin na eni strani ter Bernardo Kumer in Heleno Slapšak na drugi strani.⁹⁵ Thea jima je prepuстила v solast vse svoje premoženje, vsaki do polovice, in dovolila, da se vknjiži solastniška pravica na ime obeh prevzemnic. Pridržala pa si je do svoje smrti gospodarstvo in ves užitek. Poleg tega sta se prevzemnici zavezali, da bosta Thei pomagali pri obdelovanju posestva, ji stregli, kuhali, sploh opravljali vsa hišna in gospodinjstva dela ter poskrbeli za dostojen pogreb.⁹⁶ Zadnji za to temo relevanten vnos v zemljiško knjigo pa se je opravil decembra 1977. Iz tega je razvidno, da se je sporazumno pri lastni polovici Bernarde Kumer vknjižila lastninska pravica za Heleno Slapšak.

Epilog

Kot je bilo že na začetku zapisano, naj bi prispevek podal oris dogodkov, vezanih na tri različne domove, v katerih je bivala Alma M. Karlin. Gre za hiše v Celju, in sicer rojstno hišo v središču mesta, vilo Beli slon pod Starim gradom ter manjšo posest v Pečovniku. Celotna pripoved temelji na arhivskih

⁸⁷ Med pričami so navedeni Stana Mohorič, Terezija Dobravc, Elza Boltežar, Ana Cerinso, Pavla Slapšak. SI ZAC/0611, a. š. 87, G 1621/52, Sodba okrajnega sodišča v Celju.

⁸⁸ Prav tam.

⁸⁹ Pri vložku je tudi zapisano, da se izbriše zaznamba tožbe iz leta 1952. Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 171–292, vl. št. 64, B lista, str. 518.

⁹⁰ Dopis datiran Celje, 20.02.1956. Hranjen v zasebni lasti H. O.

⁹¹ SI ZAC/0611, a. š. 823, dn. št. 342/62.

⁹² Okrožno sodišče v Celju, Zemljiška knjiga, Zagrad 171–292, vl. št. 64, B lista, str. 518.

⁹³ Prav tam.

⁹⁴ Prav tam.

⁹⁵ Ob podpisu pogodbe sta bili Bernarda in Helena stari 18 in 13 let.

⁹⁶ Če ne bi mogli izpolnjevati prevzetih pogodbenih dolžnosti, sta se zavezali, da bosta vse v pogodbi navedene obveznosti skupno izpolnjevali njuni materi (Emilija Kumer in Cecilija Ulaga, prej vdova Slapšak).

dokumentih in informacijah, ki jih je Alma zapisala v svojih delih. Odločitev, da izpustimo ustne vire, temelji predvsem na njihovi težji preverljivosti in uporabnosti. V našem primeru se to kaže pri zadevah v zvezi z vilo Beli slon, kajti v Celju je »splošno znano«, da je povojna oblast Almi zaplenila parcelo in hišo. Vendar nam trenutno poznano in dostopno arhivsko gradivo o tem poda drugačno podobo. Neobstoj vknjižbe zaplembe v zemljiško knjigo in tudi neobstoj zaplembne odločbe sodišča govorita, da vila ni bila nikoli predmet povojnih zaplemb. Če bi ji premoženje zaplenili, Alma v svoji poslednji volji iz leta 1948 vile ne bi omenjala kot del zapuščine. Poleg tega je sploh ne bi imela pravice prodati, kar se je leta 1949 zgodilo. Ugotovimo lahko le to, da je imela težave vsaj z enim nezaželenim stanovalcem v vili, ki ga je verjetno naselila povojna oblast. Težava se je pokazala tudi pri določitvi leta, ko je bila uničena njena rojstna hiša na Ljubljanski cesti. Na podlagi literature in arhivskega gradiva lahko z veliko gotovostjo uničenje določimo na 14. februar 1945, v čas najhujšega izmed bombnih napadov na Celje. Seveda ne moremo reči, da je to raziskovalno poglavje s tem prispevkom zaključeno. V sodbah sodišča je omenjenega kar precej pisnega gradiva, ki je bilo priloženo sodnim spisom kot dokazno gradivo. To gradivo je po vsej verjetnosti vse do svoje smrti hranila Thea v svoji skromni hiši v Pečovniku. Kje je to gradivo zdaj oziroma ali še sploh obstaja, ostaja neodgovorjeno.

Viri in literatura

Arhivski viri

Zgodovinski arhiv Celje

- SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 87, G 1621/52, Sodba okrajnega sodišča v Celju.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 167, Zapuščinski spis Alma Karlin (O 899/52).
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 619, A I 255/28.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 640, 1661/33, Kupna pogodba.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 667, 327/39, Sklep komisije.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 671, 2531/39, Kupna pogodba.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 671, 2351/39, Menjalna pogodba.

- SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 671, 2351/39, Sklep v stvari prenosa lastninske pravice.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 671, T.Z. 595/1944, Löschungsbewilligung.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 672, 2542/39, Dolžno pismo.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 687, T. Zl. 919/43, Bescheid.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 687, T. Zl. 1079/43.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 698, Z 1254/46, Odločba.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 706, 1854/49, Kupna pogodba.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 698, 3261/47.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 706, 1854/49, Pooblastilo.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 706, 1854/49, Odločba glede kupne pogodbe.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 707, 57/70, Pooblastilo.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 707, 57/70, Kupna pogodba.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 707, 57/70, Pooblastilo.
 SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, a. š. 823, dn. št. 342/62.

Okrožno sodišče v Celju

- Zemljiška knjiga, Celje – mesto, vl. št. 174, B lista, str. 194.
 Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 283, B lista, str. 763–764.
 Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 283, C lista, str. 477.
 Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 656, B lista, str. 476.
 Zemljiška knjiga, Zagrad 557 do 660, vl. št. 656, C lista, str. 477.

Literatura

- Ferenc, Tone:** *Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945*. Maribor : Obzorja, 1968.
Karlin, Alma M.: *Dann geh ich in den grünen Wald : Meine Reise zu den Partisanen*. Celovec : Drava, 2021.

- Karlin, Alma M.:** *Moji zgubljeni topoli : spomini na drugo svetovno vojno*. Ljubljana : Mladinska knjiga; Celje : Muzej novejša zgodovine, 2007.
- Karlin, Alma M.:** *Peš po domačih krajih : popotni dnevniki 1934–1936*. Celje : Celjska Mohorjeva družba, 2023.
- Karlin, Alma M.:** *Die Wanderbücher : zu Fuß durch das Slowenien der 1930er Jahre*. Celje : Celjska Mohorjeva družba, 2023.
- Karlin, Alma M.:** *Samotno potovanje*. Celje : Celjska Mohorjeva družba, 2007.
- Kregar, Tone:** *Upravni razvoj Celja v letih 1918–1941. Iz zgodovina Celja*, 3. Celje : Muzej novejša zgodovine, 2001, str. 49–74.
- Počivavšek, Marija:** *Med literaturo in zgodovino: percepcija Celja v Alminih [Z]gubljenih topolih. Almine meje in margine*. Celje : Muzej novejša zgodovine, 2009, str. 80–99.
- <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/josip-kirbis-2/> (29. 8. 2024).

Zusammenfassung

„NIMM ALMAS GALLE!“

Alma M. Karlin und ihre Wohnorte in Celje anhand von Archivmaterial

Themen, die sich mit dem Leben und Werk von Alma M. Karlin – Schriftstellerin, Weltreisende, Polyglottin und Journalistin – beschäftigen, waren in den letzten Jahrzehnten Gegenstand zahlreicher Diskussionen und auch Ausstellungen. Der vorliegende Beitrag soll jedoch nicht ein weiterer Text sein, der sich mit Alma als Person auseinandersetzt, sondern auf der Grundlage des erhaltenen und bisher bekannten Archivmaterials Fragen zu ihrem Besitz bzw. zu ihren Wohnstätten beantworten. Im Beitrag werden alle ihre Wohnsitze in Celje behandelt: die Villa in Zagrad, das Geburtshaus in der Straße Ljubljanska ulica und das Anwesen in Pečovnik. Die Grundlage der Untersuchung bildeten die Grundbücher der jeweiligen Grundstücke. Anhand der einzelnen Einträge zu Eigentumsrechten konnten entsprechende Kauf- oder Tauschverträge ermittelt werden, die im Historischen Archiv Celje aufbewahrt sind. Besonders aufschlussreich ist die Nachlassakte der verstorbenen Alma M.

Karlin, die zahlreiche Anknüpfungspunkte für die Erforschung dieses Themas bietet. Zur Untermauerung der auf Archivmaterial beruhenden Angaben wurden auch Almas eigene Worte herangezogen, die sie in ihren Schriften festgehalten hat. Eine besonders wertvolle Informationsquelle stellt dabei ein bisher unveröffentlichtes und ins Slowenische noch nicht übersetztes Manuskript dar. Nach Angaben von Jerneja Jezernik gehört der Text zu den Werk *Dann gehe ich in den grünen Wald* und beschreibt größtenteils Ereignisse, die mit ihrem Geburtshaus und der Villa in Zagrad (Vila Belislon) verbunden sind. Aus diesen Aufzeichnungen erfahren wir Almas Seite der Geschichte, warum sie das Haus in der Stadt verlassen und woanders nach einem Grundstück suchen musste. Darüber hinaus geben uns ihre Schriften einen Einblick in das Geschehen während der Besatzung und ihren Kampf mit dem Naziregime. Erhaltene Gerichtsakten gewähren zudem Einblick in die Geschehnisse nach ihrem Tod, als Thea Schreiber Gam(m)elin um das Eigentum an dem Grundstück und dem Haus in Pečovnik gebracht wurde. Denn Thea, als ausländische Staatsbürgerin, hatte keine rechtliche Grundlage, Eigentümerin des Hauses in Pečovnik zu werden – obwohl Alma es ihr in ihrem letzten Willen vermacht hatte. Auf der Suche nach einer Lösung vertrauten beide offenbar den falschen Personen – und verloren das Eigentum. Oft hört man, wie grausam das Nachkriegssystem gegenüber Alma gewesen sei und wie sehr es sie behindert habe. Doch gerade dieses System sprach nach einem (zu) langen fünfjährigen Rechtsstreit schließlich zu Theas Gunsten und erkannte sie als rechtmäßige Eigentümerin des Hauses an – jenes Hauses, das sie Alma bereits im Jahr 1936 abgekauft hatte.

Schlüsselwörter: Alma M. Karlin, Grundbesitzerin, Celje, Thea Gammelin

